

ONVERWACHTE VONDST

't is iets historisch...

In mei van dit jaar kreeg Huis Doorn van een bezoeker een pakket met documenten overhandigd, welke betrekking hebben op de komst van keizer Wilhelm naar Eijsden, op 10 november 1918. Tussen de brieven en krantenknipsels bevindt zich ook de beroemde foto van Wilhelm met zijn gevolg, ijsberend op het perron van het station van Eijsden, een foto die Huis Doorn nog niet in de collectie had.

door: Liesbeth Ruitenbergh

Voor tentoonstellingen en artikelen werd tot nu toe gebruik gemaakt van het exemplaar in Het Utrechts Archief. De afdruk die Huis Doorn heeft gekregen, dateert uit 1918 of begin 1919. Over deze foto is in de loop van de jaren veel gespeculeerd. Dat maakt de bijgevoegde documenten bijzonder interessant, want uit de briefwisselingen tussen de fotograaf, Victor Sniekers, de vader van de schenker, Hub. Mooren, en een zekere H. Paquay uit Eijsden, én uit krantenartikelen uit verschillende jaren in *De Nieuwe Limburger*, krijgen we een goed beeld van de gebeurtenissen van die dag en de omstandigheden waarin de foto is gemaakt.

De vroegste brief is geschreven door een zekere H. Paquay aan Hub. Mooren, gedateerd Eijsden, 11 november 1918. In deze brief beschrijft Paquay wat hij meemaakte op zondag de tiende november. Hij werd al om half acht wakker gemaakt met de mededeling dat de Duitse keizer "aan 't station" zou zijn. Paquay snelde erheen en het lukte hem om het station binnen te komen en op twee meter afstand van de keizer te komen, die druk in gesprek

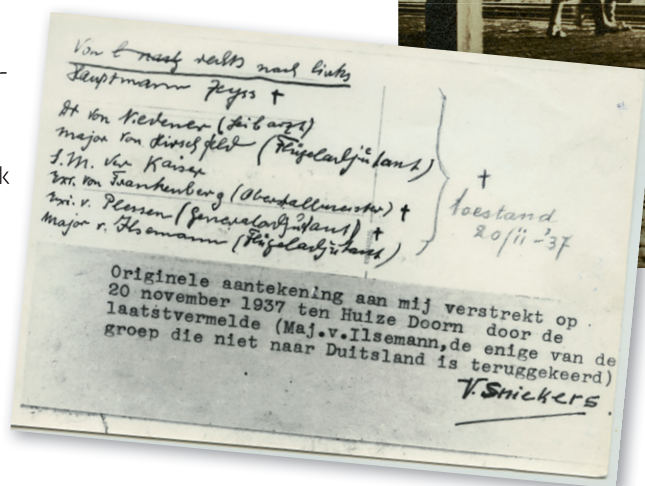
VICTOR SNIEKERS: FOTO VAN HET BRIEFJE DAT SIGURD VON ILSEMANN SCHREEF MET DE NAMEN VAN DE OP HET PERRON AANWEZIGE PERSONEN, 20 NOVEMBER 1937.

was, in het Frans, met een Nederlandse majoor [Planckaert]. Ook herkende hij de koning van Beieren en prins Eitel Friedrich. Zich bewust van het moment holde Paquay naar huis om een fototoestel te halen, maar toen hij terugkwam, kreeg hij geen gelegenheid meer het gezelschap te benaderen. Maar, vervolgt Paquay in zijn brief: 'Ik krijg nog een kiek, m'n vriend Sniekers is gelukkiger geweest en heeft een kleine kiek gemaakt.'

Paquay heeft de foto inderdaad gekregen en vervolgens naar Mooren gestuurd, met een tweede brief:

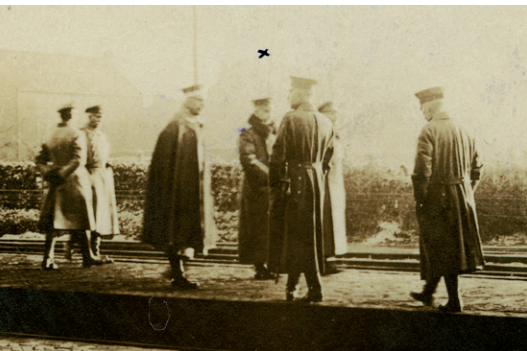
VICTOR SNIEKERS: KEIZER WILHELM MET GEVOLG OP HET STATION IN EIJSDEN, 10 NOVEMBER 1918 (UITSNEDE EN VERGROTING VAN ORIGINELE FOTO).

'Op 't laatste oogenblik valt me nog in, dat ik jou ook misschien een klein plezier kan doen. Ik had nog een kiek van de keizer. Ik had je wel een vergrooting willen bezorgen, die is veel duidelijker maar 't was onmogelijk. Bewaar ze goed. 't Is iets historisch. Later, na jaren als je tot man gerijpt bent zul je haar met trots kunnen toonen aan je leerlingen als iets origineels en als je nog later de grijsheid geschonken is, zul je aan het jonge geslacht vertellen van een vreeselijken oorlog, van een heldenvolk dat onder ging, van een machtig keizer, een halfgod, wiens troon verbrijzeld werd, wiens toevlucht was een klein landje, dat vroeger voor zijn macht zou gesidderd hebben. En als je dan deze photo kunt toonen zal men met ontzag opzien tot den man die dat alles beleefd heeft, die millioenen zag optrekken, tronen zag vallen en heerschers in ballingschap zag gaan en men zal je om dat alles benijden...'

Het is deze foto, die, dankzij de schenking van de zoon van de heer Mooren, nu deel uitmaakt van de fotocollectie van Huis Doorn (HuDF-2498).

Het auteurschap van deze foto is zeker tot in de jaren tachtig hevig betwist. Verschillende mensen hebben beweerd de fotograaf te zijn geweest. Ook zouden er meer fotografen zijn geweest, want Sigurd von Ilsemann had immers in zijn dagboeken geschreven: 'Photographen nahmen Bilder auf.' Victor Sniekers, de toen 17-jarige HBS'er, heeft altijd volgehouden dat hij de enige fotograaf was, wat gezien de door Mooren beschreven omstandigheden ook zeer aannemelijk is. Bovendien zijn er nooit andere foto's opgedoken. Sniekers maakte de foto met een platencamera. Het negatief was een glazen plaat van 9 x 12 cm. Daarvan konden afdrukken worden gemaakt, maar ook deelvergrotingen in allerlei formaten. Sniekers maakte ook veel contactafdrukken van het negatief, dat altijd in zijn bezit bleef (helaas is de huidige verblijfplaats onbekend). Om aan te geven waar Wilhelm op de foto staat, tekende Sniekers, waarschijnlijk op het

negatief, een kruisje bij de keizer. Maar er bestaan ook afdrukken zonder kruisje, zoals o.a. blijkt uit een kopie van de foto die Sniekers voegt bij een brief aan Mooren in 1980. Sniekers deelde afdrukken uit aan kennissen, die de foto voor niets kregen. Anderen moesten er een kwartje voor betalen. De afdrukken zijn dus veelvuldig verspreid, wat mede bijgedragen zal hebben tot de problemen rond de auteurskwestie. Het publicatierecht van de foto – niet van het negatief – verkocht Sniekers aan het tijdschrift Het Leven. Daar werd de foto getouchéerd: Wilhelm kreeg een knevel met de punten omhoog. Men had

de keizer vóór zijn vlucht aangeraden om zijn knevel af te scheren, om niet herkend te worden. Omdat de knevel met omhoog gedraaide punten (*es ist erreicht!*) nu eenmaal 's keizers handelsmerk was, moest deze weer zichtbaar worden.

Om aan te geven waar Wilhelm op de foto staat, tekende Sniekers, een kruisje

In een brief van 3 augustus 1980 (dus toen werd nog over het auteurschap geredetwist!) bedankt Victor Sniekers de heer Mooren voor diens hulp bij de polemiëk over het auteurschap van de foto. Sniekers vertelt dat hij op 20 november 1937 een bezoek had gebracht aan Sigurd von Ilsemann in Doorn, die voor hem de namen van de mensen op de foto op een briefje had geschreven. Een kopie van dit briefje is bij de brief gevoegd. Von Ilsemann was de opsomming begonnen met: 'Von l nach...', maar heeft deze woorden meteen doorgestreept. Volgens Sniekers met de opmerking: "Dass kann ja nicht!" Omdat Von Ilsemann helemaal links op de foto staat, zou zijn naam bovenaan de lijst gekomen zijn, en dat kon natuurlijk niet. Hij verbeterde de zin en vervolgde:

'Von rechts nach links:

Hauptmann Seyss †

Dr von Niedener (Leibartz)

Major von Hirschfeld (Flügeladjutant)

S. M. der Kaiser

Exz. von Frankenberg (Oberstallmeister) †

Exz. v. Plessen (Generaladjutant) †

Major v. Ilsemann (Flügeladjutant)'

Bij het bezoek ('*Im Gegenwart des Kaisers*' stond op de invitatie) vraagt Von Ilsemann zich ook af: "*Wir hatten uns gefragt welcher Flegel das in diesem kurzen Augenblick hat fertig gemacht*", daarbij doelend op het maken van de foto. Kennelijk was het in zijn dagboek gebruikte meervoud ('*Photographen*') een vergissing geweest. Een ander interessant document is het verhaal van sergeant Pinckaerts in De Nieuwe Limburger van zaterdag 9 november 1963. Sergeant Pierre Pinckaerts, van het 48e Landweer Bataljon, was toen 25 jaar en werd op 10 november 1918 om kwart over zes in zijn kamer in café Het Witte huis gewekt omdat er een colonne legerauto's

in aantocht was. Iemand uit de colonne had eigenhandig bij de Belgische wachtpost de grensketting losgemaakt en de colonne was zonder te stoppen doorgereiden tot voor de barricade van Spaanse ruiters bij de Nederlandse douane. Toen Pinckaerts de militairen om hun passen vroeg, kreeg hij te horen dat er geen passen waren en dat de Nederlandse regering van de komst van de militairen op de hoogte zou zijn. Pinckaerts bleef de doorgang weigeren en wilde majoor Van Dijl in Maastricht op de hoogte brengen. Daarvoor moest hijzelf op de fiets naar de Zinkwitfabriek, want hij was de enige die met de telefoon overweg kon. Teruggekomen liet hij de Duitsers enkele tientallen meters op Nederlands gebied toe. Bij een vluchtige inspectie van de auto's ontdekte Pinckaerts het met modder gecamoufleerde keizerlijke wapen op de autodeuren. Daarop belde hij douanebeambte De Graef uit bed, die in zijn slaapkamer een portret van de keizer had hangen. Omdat de gelijkenis duidelijk was, belde Pinckaerts vervolgens met Den Haag: de keizer staat aan de grens. Daarop werden ijlings de ministers bij elkaar geroepen.

Wilhelm kuiert dan met Pinckaerts over de grensweg heen en weer, pratend over de koude morgen, de vrede, het Rijksmuseum en over Antwerpen. Later kwam de hof-trein uit Spa aan, deze was in Visé opgehouden door boze Duitse militairen die doorhadden dat de keizer hen in de steek liet. Onder een regen van kogels moest sergeant Schaap bij de spoorweggrens de barricaden voor de trein verwijderen. Intussen waren majoor Van Dijl en luitenant Brouwer in Eijsden aangekomen. Wilhelm kortte de tijd door een kopje thee te drinken bij de stationschef. Pinckaerts beschrijft de trein met salonwagens, slaapwagens, keukenwagens, koks in spierwitte voorschoten die met grote stukken vlees rondsjouwen. In één der wagens ontdekte de douane fietsen, banden, wapens en kisten vol munitie. Men had moeite om de Belgische vluchtelingen op afstand te houden: "*Kaiser, wohin?, est ce qu'on va à Paris, monsieur le kaiser?*" Het is dan heel druk geworden in Eijsden met kijkers en journalisten. De laatsten zullen Pinckaerts jaarlijks in november nog heel lang blijven lastig vallen.

